

Wstęp

Antonina Kłoskowska zdefiniowała kulturę masową jako zjawisko „współczesnego przekazywania wielkim masom odbiorców identycznych lub analogicznych treści płynących z nielicznych źródeł”¹. Ów nowy typ kultury, charakteryzowany zarówno przez sposób przekazu, jak i jego treść, powstał jako „wtórny produkt” rewolucji przemysłowej, choć jego powszechną obecność w społeczeństwach kultury euro-amerykańskiej notujemy dopiero od wieku XX, a bujny rozkwit na całym świecie po II wojnie światowej.

Zjawiska, które przyczyniły się do rozwoju kultury masowej, takie jak szereg wynalazków technicznych, migracje związane z industrializacją i urbanizacją, „narodziny” czasu wolnego w związku z wprowadzaniem przemysłowego rytmu pracy do życia społeczności skupionych wcześniej na działalności rolniczej, nie mogły nie wpłynąć na obraz sportu i innych dziedzin kultury fizycznej.

Sport, ze swoimi prostymi zasadami, widowiskowością i dużym zainteresowaniem, które od początku wzbudzał, szybko odnalazł swoje znaczące miejsce w masowych mediach i kulturze masowej. Mimo silnego zinstytucjonalizowania, scentralizowania i technicyzowania przekazu, pośredniości kontaktu nadawcy, jednostronności przekazu – cech charakterystycznych dla przekazu treści kultury w ramach układu środków masowego komunikowania – nie utracił swojego magnetycznego uroku. Stał się bardziej powszechny, uzyskał zainteresowanie naukowców, uległ profesjonalizacji i komercjalizacji.

Obecności sportu w masowych mediach, poza niewątpliwymi korzyściami, towarzyszą jednak także straty. Jako jeden z licznych produktów kultury utracił on wiele ze swojej młodzieńczej niewinności i ideałów. Wątpliwościami dotyczącymi kierunków rozwoju współczesnego sportu w świecie kultury masowej dzielą się autorzy poszczególnych rozdziałów prezentowanej cytelnikowi monografii.

Nawiązując do tytułu pracy Antoniny Kłoskowskiej (*Kultura masowa. Krytyka i obrona*), należy zauważyć, że w większości artykułów dominuje wątek krytyczno-pesymistyczny. Komercjalizacja sportu i urynkowanie sportowej rywalizacji, przeniesienie akcentu z walki sportowej na jej wynik,

¹ A. Kłoskowska (1980) *Kultura masowa. Krytyka i obrona*, Warszawa, PWN, s. 95.

postępująca formalizacja zawodów sportowych i dostosowanie sportu do wymogów przekazu telewizyjnego skutkują, według wielu autorów, utratą jego immanentnych wartości. Dotyczy to szczególnie zatracania specyficznych, sięgających czasów sportu dżentelmeńskiego i tradycji olimpizmu, walorów wychowawczych.

Sport był u swoich korzeni domeną ludzi prawych i honorowych, szkołą postawy *fair play*, charakteru, dyscypliny i cierpliwości. Dziś, w dużej mierze, w związku ze swoją obecnością w kulturze masowej, jest często areną zwykłych „przepychanek” i brutalnej walki o pieniądze, sławę lub medialną rozpoznawalność. Wiąże się to zarówno z negatywnymi zachowaniami samych sportowców, trenerów i działaczy, jak i kibiców.

Ci ostatni także podlegają stałej ewolucji. Są współcześnie coraz bardziej nowoplemiennymi, rozproszonymi przestrzennie i powierzchownymi konsumentami widowisk sportowych, a nie członkami lokalnej wspólnoty fanów identyfikujących się ze swoim lokalnym klubem. Kibice sportowi są zresztą dla mediów równie interesującym produktem, jak same widowiska sportowe. Są często prezentowani – w dużej mierze za sprawą samego charakteru przekazu telewizyjnego – w sposób stereotypowy i głównie negatywny.

Media tworzą często swoje własne symulakryczne obrazy świata sportu i świata kibiców. Takie zniekształcone obrazy rzeczywistości powstają za sprawą tego, że treści informacyjne w mediach masowych cechuje wybiórczość, fragmentaryczność, powierzchowność, podporządkowanie celom sprzedażowym, ale także etnocentryczne (lub „banalnie nacjonalistyczne”) odchylenie (w sporcie to na przykład częste informacje o tym, ile minut lub sekund któryś z polskich piłkarzy spędził na zagranicznych boiskach), poświęcanie większej uwagi sportowi mężczyzn niż kobiet, przewaga informacji negatywnych nad pozytywnymi. Jako, że większość z osób oglądających wydarzenia sportowe, czyni to za pośrednictwem mediów, prezentowany przez nie obraz sportu staje się dla nich *de facto* sportową rzeczywistością.

W prezentowanej czytelnikowi pracy zbiorowej zebrano kolekcję artykułów, których autorzy z odmiennych perspektyw teoretycznych komentują to, co dzieje się w różnych dziedzinach kultury fizycznej, w świecie zdominowanym przez masowe media. Zróżnicowane ujęcia teoretyczne odzwierciedla klasyczny już dla tej serii monograficznej czwórpodział na część filozoficzną i teologiczną, socjologiczną i antropologiczną, pedagogiczną i psychologiczną oraz prace poświęcone historycznym, prawnym i organizacyjnym zagadnieniom kultury fizycznej. Najliczniejszą grupę stanowią w niej prace dotyczące socjologicznych i antropologicznych aspektów kultury fizycznej.

Ze względu na heterogeniczny charakter samej kultury fizycznej, w monografii znalazło się zarówno wiele artykułów dotyczących sportu, sportowców, jego kibiców i konsumentów, jak również dotyczących masowej turystyki i czasu wolnego, ciała i cielesności oraz zdrowia. Czytelnik znajdzie w niej

również teksty, których autorzy dostrzegają paralele pomiędzy światem sportu i jego gwiazdami a innymi dziedzinami kultury. Tym, co łączy znakomitą większość tekstów jest troska i niepokój o kierunek rozwoju sportu i o zachowanie jego humanistycznego charakteru, służącego szeroko rozumianemu dobru człowieka i jego pomyślności.

Na monografię składa się 41 artykułów autorstwa znanych i uznanych specjalistów w swoich dziedzinach i dyscyplinach naukowych, takich jak: prof. Wojciech Cynarski (URz.), prof. Zbigniew Dziubiński (AWF Warszawa), dr Krzysztof W. Jankowski (AWF Warszawa), prof. Ewa Kałamacka (AWF Kraków), prof. Mieczysław Kolejwa (Politechnika Radomska), prof. Jerzy Kosiewicz (AWF Warszawa), ks. prof. Stanisław Kowalczyk (KUL), dr Michał Lenartowicz (AWF Warszawa), prof. Józef Lipiec (UJ), prof. Wojciech Lipoński (UAM, AWF Poznań), dr Jakub Mosz (AWF Warszawa), ks. dr Jan Niewęglowski SDB (UKSW Warszawa), dr Małgorzata Okupnik (Akademia Muzyczna w Poznaniu), red. Tadeusz Olszański (PAOl Warszawa), dr Zbigniew Pawlak (SGH Warszawa), prof. Andrzej Pawłucki (AWF Wrocław), prof. Mirosław Ponczek (AWF Katowice), dr Paweł Różycki (AWF Kraków), dr Tomasz Sahaj (AWF Poznań), prof. Wiesław Siwiński (AWF Poznań), dr Andrzej Smoleń (AWF Warszawa), prof. Andrzej Szyszko-Bohusz (Krakowska Akademia A. F. Modrzewskiego), prof. Andrzej Wach (UW), dr Edyta Wolter (UKSW Warszawa), o. dr Tacjan Wójciak OFM (WSD w Katowicach-Panewnikach), prof. Halina Zdebska (AWF Kraków), prof. Maria Zowisto (AWF Kraków), doc. Krzysztof Zuchora (AWF Warszawa) i innych.

Wszystkim autorom dziękujemy i wyrażamy swą wdzięczność za udział w niniejszym przedsięwzięciu naukowo-wydawniczym. Bowiem to dzięki ich zaangażowaniu mogła powstać monografia, która – jak wierzymy – stanie się istotnym głosem w naukowej debacie nad kondycją kultury fizycznej we współczesnym świecie. Dziękujemy również tym autorom, których nadesłane teksty z różnych względów nie znalazły się w monografii. Zachęcamy ich do dalszej współpracy, która może okazać się owocna.

Nasze podziękowania kierujemy również pod adresem recenzentów – doktora Krzysztofa W. Jankowskiego i doktora Piotra Rymarczyka. Dzięki ich wnikliwym a zarazem życzliwym uwagom udało się uniknąć wielu uchybień i niedoskonałości edytorskich.

Swoją wdzięczność kierujemy pod adresem donatorów i sponsorów niniejszego przedsięwzięcia wydawniczego. W sposób zaś szczególny dziękujemy Ministerstwu Sportu i Turystyki, Urzędowi Miasta Stołecznego Warszawy, Spółce Akcyjnej PGE Górnictwo i Energetyka Konwencjonalna, Spółce Polskie Mięso i Wędliny Łukosz oraz Spółce z o. o. Ostróda Yacht.

Zbigniew Dziubiński i Michał Lenartowicz